

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีของการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในช่วงปี 2544 คำว่า “การตกแต่งงบการเงิน” (Creative Accounting) เริ่มเป็นที่รู้จักกันมากขึ้น เพราะธุรกิจระดับโลกหลายธุรกิจที่มีชื่อเสียงที่เป็นที่รู้จักกันทั่วโลกเช่น เอนรอน เวิร์คคอม ซีรอกซ์ ทำการตกแต่งตัวเลขในงบการเงินของตน เพื่อปกปิดหรือบิดเบือนสถานะทางการเงินที่แท้จริงและ ประทับประคองความอยู่รอดทางเศรษฐกิจขององค์กร

อันที่จริงแล้วการตกแต่งตัวเลขในงบการเงินมิได้เพิ่งเริ่มขึ้นในยุคปัจจุบัน หากแต่มีวิวัฒนาการ และรูปแบบของการตกแต่งงบการเงินมาตั้งแต่อดีต ผู้ศึกษา ได้ทำการรวบรวมแนวคิดและทฤษฎีของการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการตกแต่งตัวเลขในงบการเงินและคุณภาพกำไร ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน
 - 1.1 ความหมายของการตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน
 - 1.2 รูปแบบของการตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน
 - 1.3 สาเหตุของการตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน
2. แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพกำไร
 - 2.1 ความหมายของคุณภาพกำไร
 - 2.2 คุณลักษณะของกำไรที่มีคุณภาพ
 - 2.3 เทคนิคการวิเคราะห์คุณภาพกำไร
3. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการตกแต่งงบการเงินที่มีผลกระทบต่อคุณภาพกำไร

1. แนวคิดเกี่ยวกับการตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน (Creative Accounting)

การตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 19 ในระยะเริ่มต้นการตั้งสำรองลับ (Secret Reserve) การตกแต่งตัวเลขในงบการเงินเริ่มเป็นที่แพร่หลายเมื่อธุรกิจแยกฝ่ายบริหารและความเป็นเจ้าของออกจากกัน ซึ่งเป็นการสร้างความกดดันให้ผู้บริหารต้องแสดงผลการดำเนินงานที่ดีที่สุดผู้เป็นเจ้าของ และอีกผลหนึ่งของการตกแต่งตัวเลขในงบการเงินคือ การไม่มีมาตรฐานการบัญชีที่สามารถรองรับเหตุการณ์หรือรายการทางธุรกิจใหม่ๆ ได้ และกฎเกณฑ์ทางการบัญชีที่เกี่ยวกับการวัดมูลค่ามีความคลุมเครือ ขาดความชัดเจน รวมทั้งความไม่สอดคล้องกันระหว่างแนวทางการบัญชีที่ถูกกำหนดขึ้นโดยหน่วยงานต่างๆ จึงเอื้ออำนวยต่อการเก็ลยผลการดำเนินงานและฐานะการเงิน

1.1 ความหมายของการตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน

การตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน (Creative Accounting) หมายถึง กระบวนการปรับแต่งตัวเลขทางบัญชีของฝ่ายจัดการ โดยอาศัยช่องโหว่ของกฎเกณฑ์ทางบัญชี และทางเลือกต่างๆ ในการวัดมูลค่า หรือในการเปิดเผยข้อมูลทางการบัญชีในการปรับเปลี่ยนงบการเงินจากสิ่งที่ควรจะเป็น ไปสู่สิ่งที่ฝ่ายจัดการต้องการให้ปรากฏในรายงานการเงิน

1.2 รูปแบบของการตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน (Type of Creative Accounting)

รูปแบบของการตกแต่งงบการเงิน (Type of Creative Accounting) สรุปได้ 10 ประเภทดังนี้

- 1.2.1 การเกลี้ยกำไร (Income Smoothing)
- 1.2.2 การจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earning Management)
- 1.2.3 การรับรู้รายได้ล่วงหน้า (Record Revenue Too Soon)
- 1.2.4 การสร้างรายได้หรือกำไรลวงตา (Recording Bogus Revenue)
- 1.2.5 การสร้างกำไรลวงจากรายการที่เกิดขึ้นครั้งเดียว (Boosting Income with One-Time Gains)
- 1.2.6 การชะลอค่าใช้จ่ายของงวดปัจจุบันออกไปงวดหน้า (Shifting Current Expenses to a Late Period)
- 1.2.7 การไม่บันทึกหรือเปิดเผยหนี้สินอย่างครบถ้วน (Failing to Record or Disclose All Liabilities)
- 1.2.8 การชะลอกำไรของงวดปัจจุบันออกไปในอนาคต (Shifting Current Income to Later Period)
- 1.2.9 การเร่งบันทึกค่าใช้จ่ายที่จะให้ประโยชน์ต่อไปในอนาคตมาเป็นค่าใช้จ่ายงวดปัจจุบัน (Shifting Future Expenses to The Current Period)
- 1.2.10 รูปแบบอื่นๆ
 - 1.2.10.1 การเปลี่ยนแปลงหลักการบัญชี
 - 1.2.10.2 การบันทึกบัญชีที่ขึ้นกับวิจารณญาณของผู้บริหาร
 - 1.2.10.3 การก่อให้เกิดรายการที่ไม่ปกติ
 - 1.2.10.4 การใช้ประโยชน์ระหว่างกันของกลุ่มกิจการในเครือ

1. 2.1 การเกลี้ยกำไร (Income Smoothing)

GORDON (1965) จากวรรณกรรมทางบัญชี ก่อนที่คำว่า การตกแต่งตัวเลขในงบการเงินจะเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ได้มีผู้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับการเกลี้ยกำไร (Income Smoothing Hypothesis) ตั้งแต่ปี ค.ศ.1965 ว่าเกิดขึ้นจาก

1. ผู้บริหารเลือกวิธีปฏิบัติทางบัญชีที่ช่วยสร้างประโยชน์หรือความมั่นคงสูงสุดให้แก่ตนเอง
2. ผู้บริหารต้องการให้ระดับและอัตราการเติบโตของขนาดกิจการอยู่ในระดับที่ดีในสายตาของนักลงทุน

การเกลี้ยกำไร (Income Smoothing) หมายถึง การเกลี้ยความผันผวนของกำไรของกิจการด้วยความตั้งใจของผู้บริหารให้ไปสู่ระดับกำไรที่พิจารณาเห็นแล้วว่าเป็นระดับกำไรปกติสำหรับกิจการ โดยสามารถยอมรับได้ภายใต้หลักการบัญชีและหลักการจัดการที่สมเหตุสมผล เพื่อสะท้อนการเจริญเติบโตอย่างมั่นคง และปรับแต่งอัตราการเจริญเติบโตของตัวเลขผลประกอบการ

1.2.1.1 รูปแบบของการเกลี้ยกำไร (Type of Income Smoothing)

รูปแบบของการเกลี้ยกำไร จำแนกได้ดังนี้

ก. การเกลี้ยกำไรเป็นการชั่วคราว (Intertemporal Smoothing)

1) การเกลี้ยกำไรอย่างแท้จริง (Real Smoothing) หมายถึง การเกลี้ยกำไรของกิจการ โดยการก่อให้เกิดรายการหรือชะลอไม่ให้เกิดรายการนั้นๆ ขึ้น โดยผู้บริหารได้พิจารณามาก่อนหน้าถึงผลกระทบของรายการ ที่มีต่อผลการดำเนินงานของกิจการ โดยแบ่งออกเป็น

การเกลี้ยรายการด้านค่าขาย (Sales Related) เพื่อสร้างยอดขายให้สูงขึ้น

การเกลี้ยรายการด้านค่าใช้จ่าย (Expense Related) เพื่อให้มีค่าใช้จ่ายที่มีความจำเป็นต่อความอยู่รอดของกิจการ เพราะเห็นแล้วว่ากำไรนั้นได้ลดลงต่ำกว่าระดับที่ผู้บริหารหรือบุคคลภายนอกคาดการณ์นั้น

2) การเกลี้ยกำไรตัดออกไปในรอบระยะเวลาบัญชีหน้า (Artificial Smoothing) หมายถึง การเกลี้ยกำไร โดยการรับเอาวิธีปฏิบัติทางบัญชีที่ช่วยให้กิจการชะลอการรับรู้รายจ่าย หรือรายได้จากงวดบัญชีหนึ่ง ไปสู่อีกงวดบัญชีหนึ่งมาใช้ โดยการตั้งเป็นรายจ่ายรอดักบัญชี ต้นทุนสินทรัพย์ หรือตัดเป็นค่าใช้จ่ายประจำงวด ซึ่งอาจไม่ใช่การทุจริต แต่เป็นการใช้ดุลยพินิจของผู้บริหารในการกำหนดระยะเวลาในการรับรู้ค่าใช้จ่าย (BARNEA ET AL: 1976)

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 99

ข. การเกลี้ยกำไบบางรายการ (Classificatory Smoothing) หมายถึง การเกลี้ยรายการบางรายการในงบกำไรขาดทุน โดยการตัดสินใจของผู้บริหารว่าจะจัดจำแนกรายการนั้นๆ เข้าเป็นส่วนหนึ่งของการคำนวณกำไรจากการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง หรือเป็นส่วนหนึ่งของรายการพิเศษ

1) การนำมาตรฐานการบัญชีมาใช้เป็นนโยบายบัญชี (Adoption of Mandatory Policy) เป็นการตัดสินใจของผู้บริหารเกี่ยวกับงวดบัญชีที่กิจการจะเริ่มรับเอามาตรฐานการบัญชีที่ทางการประกาศใช้ มาใช้เป็นทางการเพื่อให้เกิดผลดีต่อภาพลักษณ์ทางการเงินของกิจการ

2) การเปลี่ยนแปลงหลักการบัญชี (Voluntary Accounting Change) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงจากหลักการบัญชีที่ยอมรับโดยทั่วไป ไปสู่หลักการบัญชีหนึ่งๆ ที่ผู้บริหารเชื่อว่าจะช่วยสร้างภาพลักษณ์ของผลการดำเนินงานที่ดีกว่า

WHITE ET AL² (1987) จากการเกลี้ยกำไรรายได้ที่ได้กล่าวมาข้างต้นในระหะหลังวาระกรรมทางบัญชีต่างๆ ได้มีการวิวัฒนาการ ไปสู่แนวคิดที่เรียกว่า การจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earnings Management) ซึ่งมีนิยามและรูปแบบดังนี้

1.2.2 การจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earning Management)

การจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earning Management) หมายถึง การปรับแต่งผลการดำเนินงานด้วยความจงใจที่จะสร้างภาพลักษณ์ของผลการดำเนินงานให้เปลี่ยนไปในทิศทางที่ต้องการ และผู้บริหารเข้าแทรกแซงกระบวนการจัดทำรายงานทางการเงินที่เสนอต่อผู้ใช้งบการเงินภายนอกด้วยความจงใจเพื่อสร้างผลประโยชน์ส่วนตัว

1.2.2.1 รูปแบบการจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Type of Earnings Management)

รูปแบบการจัดการเกี่ยวกับรายได้ จำแนกได้ดังนี้

ก. เพิ่มกำไรงวดปัจจุบันให้สูงขึ้น (Boosting Current Year Performance) เช่น รับรู้รายได้เร็วกว่าที่ควรเป็น สร้างรายได้ที่ไม่มีทางเกิดขึ้นจริง บันทึกค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่าความเป็นจริง และไม่บันทึกรายการค่าใช้จ่าย ค้างจ่ายเป็นหนี้สินเป็นต้น

ข. การจัดจำแนกรายการข่าวดีหรือข่าวร้ายออกจากกัน (Classification of Good News or Bad News) คือ ผู้บริหารรายงานกำไรรวมไว้เป็นส่วนหนึ่งของดำเนินงานอย่างต่ำเนื่อง และรายงานผลขาดทุนไว้เป็นส่วนหนึ่งของรายการพิเศษ

²Whittington, G. Positive accounting: A review article. Accounting and Business Research, No. 68,

³Ibid,pp. 376

ก. พฤติกรรมล้างบาง (Big Bath Behavior) ล้างผลขาดทุนทั้งหมดให้หมดไปในงวดปัจจุบัน เพื่อแสดงกำไรในอนาคต ซึ่งมักทำในปีที่ผลการดำเนินงานตกต่ำ กิจกรรมมีการเปลี่ยนแปลงในทีมผู้บริหาร หรือกิจการมีกำไรมหาศาลจากรายการที่เกิดขึ้น ไม่บ่อยครั้ง

ง. การเปลี่ยนแปลงทางบัญชี (Accounting Change) ผู้บริหารมักจะทำการเปลี่ยนแปลงทางบัญชีเพื่อเพิ่มกำไร เมื่อพบว่ามีกำไรที่ออกมาต่ำกว่าที่ประมาณการไว้

1.2.3 การรับรู้รายได้ล่วงหน้า (Record Revenue too Soon) กลลวงที่เกิดขึ้นคือ

1.2.3.1 การส่งสินค้าไปก่อนกระบวนการซื้อขายหรือกระบวนการแลกเปลี่ยนจะเสร็จสิ้น เช่น ส่งสินค้าไปบางส่วนแต่รับรู้รายได้ทั้งจำนวนจัดส่งสินค้าที่ลูกค้าได้มีการยกเลิกการสั่งซื้อสินค้านั้นแล้ว

1.2.3.2 การรับรู้รายได้ที่ยังไม่มีความแน่นอนหรือปัญหาในการขายบางอย่างยังไม่ได้รับการแก้ไข เช่น การรับรู้รายได้จากการขายสินค้าที่ยอมลูกค้าคืนสินค้าได้ถ้าไม่พอใจ การบันทึกเงินรับค่าบริการที่ยังคงต้องให้ออกมาเป็นรายได้ทั้งจำนวน

1.2.4 การสร้างรายได้หรือกำไรลวงตา (Recording Bogus Revenue)

การรับรู้กำไรจากการแลกเปลี่ยนสินทรัพย์ที่เหมือนกันหรือประเภทเดียวกันเป็นรายได้ใช้ประมาณการไม่เหมาะสมในงบการเงิน เช่น การประมาณหนี้สงสัยจะสูญต่ำกว่าความเป็นจริง ประมาณการอายุใช้งานของสินทรัพย์ถาวรยาวเกินกว่าอายุใช้งานที่แท้จริง การปิดบัญชีรายได้ไตรมาสให้ช้าลงเพื่อบันทึกรายได้ของไตรมาสถัดไปเข้ามาในไตรมาสปัจจุบัน

1.2.5 การเพิ่มกำไรด้วยรายการที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว (Boosting Income with One-Time Gains)

1.2.5.1 การขายสินทรัพย์ที่ได้มีการบันทึกไว้มูลค่าต่ำกว่าความเป็นจริงโดยไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจใดๆ ต่อกิจการเพื่อปิดบังผลขาดทุนจากการดำเนินงาน เช่น การขายเงินลงทุนที่ผู้เป็นเจ้าของกิจการนำมาใช้ลงทุนในกิจการ ซึ่งได้มาในราคาที่ต่ำมากออกไปในช่วงที่ราคาตลาดของเงินลงทุนมีการปรับตัวสูงขึ้นมาก

1.2.5.2 การไถ่ถอนหนี้สินก่อนกำหนดในช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสม เช่น การชำระหนี้ที่มีอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ต่ำ และก่อหนี้ใหม่ที่มีอัตราดอกเบี้ยสูงกว่า ทำให้ภาระดอกเบี้ยจ่ายสูงขึ้นตามมาในงวดต่อไป

1.2.5.3 การซ่อนผลขาดทุนจากการดำเนินงานของส่วนงานที่ยกเลิกไว้เป็นส่วนหนึ่งของกำไรจากการยกเลิกส่วนงาน เช่น ซ่อนผลขาดทุนจากการที่ราคาตลาดของหลักทรัพย์ของธุรกิจหลักทรัพย์ที่ยกเลิกไปมีการปรับตัวลดลงไว้ในกำไรจากการยกเลิกธุรกิจหลักทรัพย์นั้น

1.2.6 การชะลอค่าใช้จ่ายของงวดปัจจุบันออกไปในงวดหน้า (Shifting Current Expenses to A Late Period)

การตัดค่าใช้จ่ายรายการตัดบัญชี สินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตนและค่าเสื่อมราคาด้วยระยะที่ยาวเกินไป

1.2.7 การไม่บันทึกหรือเปิดเผยหนี้สินอย่างครบถ้วน (Failing to Record or Disclose All Liabilities)

1.2.7.1 การสร้างรายการเพื่อล้างหนี้สินออกจากบัญชี เช่น เปลี่ยนหนี้ไปเป็นทุน (Debt for equity swap) การสร้างกำไรจากส่วนต่างระหว่างมูลค่าหุ้นสามัญที่ออกให้เป็นการแลกเปลี่ยนกับราคาหน้าตั๋วของหุ้นกู้ไปในเวลาเดียวกัน การล้างบัญชีหุ้นกู้ออกจากบัญชี โดยการทำให้ In-Substance defeasance of debt เพื่อตัดบัญชีหุ้นกู้และเงินลงทุนในพันธบัตรรัฐบาลออกจากบัญชีและสร้างกำไรก่อนใหญ่อันเป็นผลต่างระหว่างราคาตามบัญชีของหุ้นกู้กับราคาพันธบัตรรัฐบาลที่กิจการจ่ายซื้อไปในเวลาเดียวกัน

1.2.7.2 การไม่บันทึกหนี้สินที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหรือหนี้สินที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น หนี้สินอันอาจเกิดขึ้นหากกิจการแพ้คดี ซึ่งกำลังอยู่ในการพิจารณาในศาล

1.2.8 การชะลอรายได้ของงวดปัจจุบันออกไปในงวดอนาคต (Shifting Future Expenses to the Current Period)

1.2.8.1 การชะลอรายได้ของงวดปัจจุบันไปรับรู้ในงวดอนาคตโดยการบันทึกเงินที่ได้รับเป็นค่าขายสินค้าในงวดปัจจุบันเป็นรายได้รับล่วงหน้า (Setting Up Reserves) แล้วจึงโอนไปรับรู้ในงวดต่อไป ทั้งๆ ที่เข้าเงื่อนไข

1.2.8.2 ส่งสินค้าโดยลงวันส่งให้ช้าออกไปกว่าที่เป็นจริง หรือส่งของไม่ตรงตามกำหนดเพื่อให้สินค้าที่ขายในช่วงสิ้นปีรับรู้เป็นรายได้ในปีถัดไป

1.2.9 การขยับค่าใช้จ่ายในอนาคตมาเป็นค่าใช้จ่ายงวดปัจจุบัน (Shifting Future Expenses to the Current Period)

1.2.9.1 การขยับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นกับคลยพินิจของผู้บริหาร ซึ่งควรจะเป็นงวดหน้าให้มาเกิดขึ้นในงวดปัจจุบัน เนื่องจากกิจการทำกำไรเกินเป้า

1.2.9.2 ตัดจำหน่ายค่าใช้จ่ายรายการตัดบัญชี สินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตนการตัดค่าเสื่อมราคาด้วยระยะเวลาสั้นลง

1.2.9.3 การตัดค่าใช้จ่ายตัดบัญชีของ โครงการเก่าๆ หรือสินทรัพย์เก่าๆ ออกจากบัญชีเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทีมผู้บริหาร เพื่อเป็นการล้างบาง (Take a Big Financial Bath) และแสดงผลการดำเนินงานที่สูงในงวดถัดไป

1.2.10 รูปแบบอื่นๆ

1.2.10.1 การเปลี่ยนแปลงหลักการบัญชี

รายการบัญชีหนึ่งๆอาจมีหลักการบัญชีที่รับรองโดยทั่วไปหลายหลักการบัญชีให้เลือกปฏิบัติ การใช้หลักการบัญชีที่แตกต่างกัน จะทำให้ตัวเลขในงบการเงินแตกต่างกัน เมื่อกิจการมีการเปลี่ยนแปลงหลักการบัญชี สิ่งที่ผู้ใช้งบการเงินควรให้ความสนใจก็คือ เหตุผลของการเปลี่ยนแปลงนั้น ตลอดจนผลกระทบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงในงบการเงิน ข้อมูลเหล่านี้สามารถตรวจสอบได้จากหมายเหตุประกอบงบการเงิน และรายงานของผู้สอบบัญชีที่ตรวจสอบกิจการนั้นว่ามีความเห็นอย่างไรต่อการเปลี่ยนแปลงนั้น

1.2.10.2 การบันทึกบัญชีที่ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของผู้บริหาร

ผู้บริหารมักใช้ประโยชน์จากหลักการบัญชีที่เปิดโอกาสให้ ในการพยายามทำให้ตัวเลขสม่ำเสมอเป็นปกติ หรือมีแนวโน้มที่ดูสูงขึ้นอย่างสม่ำเสมอเมื่อเปรียบเทียบกับปีก่อน โดยใช้การเปลี่ยนแปลงประมาณการทางบัญชี เช่น การเปลี่ยนแปลงอายุการใช้งานของสินทรัพย์ หรืออัตราการค้าค่าเพื่อหนี้สงสัยจะสูญสำหรับปี ตัวอย่างเช่นเมื่อต้องการให้กำไรสุทธิสูงขึ้น ผู้บริหารอาจเพิ่มอายุการใช้งานของสินทรัพย์ เพื่อค่าเสื่อมราคาหรือมูลค่าตัดบัญชีต่ำลง หรือลดอัตราค่าเพื่อหนี้สงสัยจะสูญลงเพื่อลดค่าใช้จ่ายสำหรับปีลง

1.2.10.3 การก่อให้เกิดรายการที่ไม่ปกติ

วิธีการนี้มักเกิดขึ้นไม่บ่อยนัก และมักเกิดขึ้นสุดท้ายของรอบเวลาบัญชี เช่น การขายสินทรัพย์ที่มีสภาพคล่องสูง และไม่กระทบต่อการดำเนินงานของกิจการ โดยทรัพย์สินนั้นสามารถสร้างกำไรให้แก่อกิจการ ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นเงินลงทุน นอกจากนี้การก่อให้เกิดรายการที่ไม่ปกติอาจก่อให้เกิดรายการที่ไม่โปร่งใส หรือไม่ปฏิบัติตามธรรมเนียมปฏิบัติ

1.2.10.4 การใช้ประโยชน์ของรายการระหว่างกันหรือกลุ่มกิจการในเครือ

ผู้บริหารอาจใช้ประโยชน์จากการที่มีอำนาจควบคุม หรือมีอิทธิพลอย่างเป็นสาระสำคัญเหนืออีกกิจการหนึ่งในการตกแต่งตัวเลขทางบัญชี หรือการยกยอกเงินเงินบริษัทเช่นการให้กู้ยืมระหว่างกัน โดยไม่มีหลักประกันสำหรับเงินกู้ยืมและในเวลาต่อมาได้มีการตัดเงินกู้ยืมนั้นเป็นหนี้สูญสร้างความเสียหายแก่ผู้ถือหุ้น และเจ้าหน้าที่ของบริษัท จากมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 47 ได้กำหนดให้มีการเปิดเผยข้อมูลของกิจการที่เกี่ยวข้องกันไว้ในงบการเงิน ดังนั้นผู้ใช้งบการเงินควรศึกษาข้อมูลเหล่านี้ให้ถี่ถ้วน

1.3 สาเหตุของการตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน

จากแนวคิดต่างๆตามที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับการตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน มักมีสาเหตุมาจากปัจจัยต่างๆดังต่อไปนี้

1.3.1 การเปิดเผยข้อมูลเฉพาะส่วนที่ดี และการสร้างแรงจูงใจทางการเงิน (Misinformation, Signaling and Financial Motive)

PEASNELL AND YAANSA (1988) กิจการจะรายงานหรือเปิดเผยข้อมูลที่เป็นจุดเด่นของตัวเองก็ต่อเมื่อการรายงานข้อมูลนั้นช่วยสร้างความได้เปรียบให้กับกิจการ กล่าวคือ ผู้จัดการทางการเงินซึ่งมีหน้าที่จัดสรรทรัพยากรขององค์กร ย่อมมีแรงจูงใจด้านเศรษฐกิจและการเมือง (Economic and Political Incentive) โดยจะเปิดเผยข้อมูลทางการเงินเกี่ยวกับความก้าวหน้าในการบริหารงาน และฐานะการเงินของกิจการ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ใช้งบการเงิน ดังนั้นจึงอาจมีการปกปิดข้อมูลบางอย่างเพื่อให้ข้อมูลออกมาดูดีในสายตาผู้ใช้งบการเงิน ตัวอย่างเช่น งบดุลสะท้อนให้เห็นภาพทางเศรษฐกิจทั้งหมดของกิจการ รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนที่ใช้ในการจัดหาทรัพยากร อัตราส่วนทางการเงินต่างๆที่สามารถนำมาใช้ในการประเมิน โครงสร้างเงินทุน และความสามารถในการชำระหนี้ของกิจการ ดังนั้นจึงอาจมีการตกแต่งตัวเลขเพื่อปรับปรุงอัตราส่วนทางการเงินให้ดีขึ้น

1.3.2 ทฤษฎีตัวแทน (Agency Theory)

ALCHAIAN AND DEMSETZ (1972) ความเป็นตัวแทน (Agency) หมายถึงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากความยินยอมพร้อมใจของคนทั้งสองฝ่าย โดยที่บุคคลฝ่ายหนึ่งคือ ตัวแทน (Agent) ตกลงที่จะทำการในฐานะที่เป็นตัวแทนให้กับอีกฝ่ายหนึ่งที่เรียกว่าตัวการ (Principle)

ทฤษฎีตัวแทน (Agency Theory) มองว่าทุกคนในองค์กรย่อมมีแรงผลักดันในการทำทุกอย่างเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้นฝ่ายบริหารจะพยายามหาหนทางสร้างมูลค่าสูงสุดให้กับกิจการก็ต่อเมื่อหนทางดังกล่าวสามารถเอื้อประโยชน์ให้กับตัวเองด้วย ดังนั้นทฤษฎีตัวแทนจึงอยู่ภายใต้ข้อสมมติฐานที่ว่า “ผู้เป็นเจ้าของกิจการ (ผู้ถือหุ้น) กับฝ่ายบริหาร ต่างมีความขัดแย้งกันทางด้านผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยที่ฝ่ายบริหารจะสร้างอรรถประโยชน์สูงสุดให้กับตัวเอง โดยไม่คำนึงว่าจะก่อเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เป็นเจ้าของหรือไม่”

1.3.3 สมมติฐานเกี่ยวกับการวางแผนการให้ผลตอบแทน (The Bonus Plan Hypothesis)

HEALY (1985) ฝ่ายบริหารของกิจการจะได้รับผลตอบแทนมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับว่าการบริหารงานมีประสิทธิภาพเพียงใด ด้วยเหตุนี้งบการเงินจึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการวัดผลการปฏิบัติงานของฝ่ายบริหาร โดยเปรียบเทียบผลประกอบการที่ใช้เป็นเกณฑ์อ้างอิง ที่ได้มีการระบุไว้ในข้อตกลงผลตอบแทนที่ได้ทำไว้กับฝ่ายบริหาร ดังนั้นเพื่อเกิดผลประโยชน์ต่อฝ่ายบริหารสูงสุด ฝ่ายบริหารจึงยินดีรับนโยบายบัญชีที่หละหลวม (Liberal Accounting Policies) มาใช้เพื่อสร้างผลตอบแทนให้กับตนเองสูงขึ้น โดยการปรับแต่งตัวเลขผลประกอบการให้สูงขึ้น ถ้าปีใดผลประกอบการออกมาต่ำ

กว่าระดับที่ได้มีการกำหนดไว้สำหรับการจ่ายเงิน โบนัส ฝ่ายจัดการย่อมมีแนวโน้มที่จะลดผลประกอบการในปีนั้นลง โดยรับรู้ผลขาดทุนต่างๆเท่าที่จะเป็นไปได้ เพราะไม่มีโอกาสที่จะรับโบนัสในปีนั้นๆ ซึ่งก็คือพฤติกรรมที่เรียกกันว่า พฤติกรรมล้างบาง (Take an Earning Bath) การล้างบางช่วยให้ฝ่ายบริหารรับโบนัสตามที่มุ่งหวัง นอกจากนี้บางโอกาสฝ่ายบริหารยังสามารถที่จะรับเอาวิธีปฏิบัติทางบัญชีที่จะส่งผลกระทบต่อตัวเลขกำไรตามที่ต้องการ โดยที่ผู้สอบบัญชีอาจมองข้ามไป

1.3.4 สมมติฐานเกี่ยวกับสัญญาเงินกู้ (The Debt Covenant Hypothesis)

WATTS AND ZIMMERMAN(1986)ผู้ถือหุ้นและเจ้าหนี้ย่อมต้องการให้กิจการสร้างความเชื่อมั่นว่าจะสามารถจ่ายเงินคืนและดอกเบี้ยเมื่อครบกำหนด ดังนั้นเพื่อป้องกันความเสี่ยงจากการผิดนัดชำระหนี้ จึงต้องกำหนดกฎเกณฑ์บางอย่างไว้ในเงื่อนไขของสัญญาเงินกู้ เพื่อบังคับกิจการเกี่ยวกับเงินปันผล การซื้อหุ้นทุนกลับคืน การควบกิจการ การจำหน่ายสินทรัพย์ และการก่อหนี้ใหม่เป็นการเพิ่มเติมข้อกำหนดต่างๆเหล่านี้มักอยู่ในรูปของจำนวนเงินทางบัญชีและอัตราส่วนทางการเงิน นอกจากนี้เงื่อนไขของสัญญาเงินกู้โดยทั่วไปมักกำหนดให้กิจการจำเป็นต้องดำรงอัตราส่วนทุนหมุนเวียน อัตราความสามารถในการจ่ายดอกเบี้ย ส่วนของผู้ถือหุ้น และตัวแปรอื่นๆในระดับที่ผู้กู้จะยอมรับได้

ฝ่ายบริหารจึงเกิดแรงจูงใจที่จะรับเอาแนวทางปฏิบัติทางบัญชี ที่จะช่วยลดโอกาสที่กิจการจะฝ่าฝืนเงื่อนไขของสัญญาเงินกู้ลง นั่นคืออัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นสูง ย่อมมีแนวโน้มที่จะเอาวิธีปฏิบัติทางบัญชีที่จะช่วยเพิ่มผลกำไร และฐานะของสินทรัพย์ในงวดปัจจุบันมาใช้ โดยไม่คำนึงถึงผลเสียหายที่จะมีต่อตัวเลขผลประกอบการที่จะตามมาในอนาคต

นอกจากนี้เงื่อนไขของสัญญาเงินกู้ ยังเป็นอุปสรรคต่อภารกิจที่กิจการจะนำเอาหลักการบัญชีที่ยืดสาระสำคัญของรายการอยู่เหนือรูปแบบมาใช้ กล่าวคือ ในการจัดหาแหล่งเงินทุนในสินทรัพย์ถาวรรายการใหม่ๆ หากอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นเกินกว่าที่กำหนดไว้ในเงื่อนไขของสัญญาเงินกู้ กิจการก็อาจจำเป็นต้องหันไปสู่การจัดทำรายการจัดหาเงินนอกงบดุล (Off-Balance Sheet Financing) เช่น การทำสัญญาเช่าระยะยาว

1.3.5 การบริหารงานที่ขาดประสิทธิภาพ

ARGENTI (1976) การตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน อาจเป็นผลมาจากการบริหารงานขององค์กรที่ขาดประสิทธิภาพ ซึ่งสะท้อนถึงการมองข้ามระบบสารสนเทศทางการบัญชี และการตอบสนองการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้น การบริหารงานที่ขาดประสิทธิภาพมักตามมาด้วย การมีอัตราส่วนทางการเงินอื่นๆได้รับผลกระทบในแง่ลบตามมาด้วย เมื่อกิจการประสบภาวะเช่นนี้ ก็จะเริ่มหันมาสนใจกับการตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน เพื่อลดความสามารถในการพยากรณ์ (Predictive Nature) ของอัตราส่วนทางการเงินลง

1.3.6 การลดความไม่แน่นอนและความเสี่ยง

GOODFELLOW (1988) การตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน อาจมาจากความผันผวนในองค์ประกอบต่างๆ ของตลาดความผันผวนของอัตราดอกเบี้ย ความผันผวนของภาวะเงินเฟ้อและความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนที่มีมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งมักเกิดแรงจูงใจตามมาในการที่จะหาเครื่องมือต่างๆ มาใช้เพื่อลดความเสี่ยงที่กิจการต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง เพื่อที่จะให้ฐานะการเงินและผลการดำเนินงานของกิจการได้รับผลกระทบจากความผันผวนของตลาดน้อยลง

1.3.7 จุดอ่อนของแนวคิดทางบัญชีในปัจจุบันโดยเฉพาะภายใต้ภาวะเงินเฟ้อ

DIETER AND WATT (1980) แรงจูงใจที่สำคัญที่สุดที่นำไปสู่การตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน ก็คือจุดอ่อนในแนวคิดทางบัญชีที่อยู่เบื้องหลังการจัดทำ และการนำเสนองบการเงินที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน กิจการบางแห่งอาศัยข้อได้เปรียบจากการที่ยังไม่มีมาตรฐานการบัญชีประกาศใช้อย่างเป็นทางการในขณะนั้น หรือจากการที่มาตรฐานการบัญชีที่กำหนดขึ้นโดยหน่วยงานต่างๆ ที่มีอำนาจเกิดการขัดแย้งกันเอง ดังนั้นหลายกิจการจึงสามารถดักดวงผลประโยชน์จากแนวคิดทางการบัญชีที่ยังไม่ลงตัว

1.3.9 แรงกดดันจากผู้ลงทุนสถาบันรายใหญ่

อาจกล่าวได้ว่า ผู้ใช้งบการเงินเองก็มีส่วนผลักดันให้เกิดการตกแต่งในงบการเงิน แรงกดดันจากผู้ลงทุนสถาบันรายใหญ่และหันไปสู่การกระจายหุ้นออกไปในวงกว้าง เพื่อดึงดูดผู้ลงทุนรายใหม่ๆ ให้เข้ามาลงทุนในกิจการมากขึ้น อาจผลักดันไปสู่การปรับแต่งผลการดำเนินงาน ที่ช่วยตอบสนองความต้องการของตลาดทุนมากขึ้น ทั้งนี้เพราะตลาดทุนคาดหวังที่จะเห็นการเติบโตของกำไรสะสมของกิจการที่เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เป็นไปตามความคาดหวังของตลาดทุนที่มีผลกระทบต่อผลประกอบการของกิจการ

2. คุณภาพกำไร⁴ (Quality of Earning)

การตกแต่งตัวเลขในงบการเงินมีความเกี่ยวข้องกับคุณภาพกำไรเป็นอย่างยิ่ง เพราะการตกแต่งตัวเลขในงบการเงินทำให้เกิดการจัดทำตัวเลขกำไร โดยไม่คำนึงถึงข้อเท็จจริงของผลประกอบการ มุ่งเน้นสร้างตัวเลขผลกำไรที่ดีเพื่อสนับสนุนให้เกิดการลงทุน และการกู้ยืมที่ง่ายขึ้นจากเจ้าหนี้ทั้งภายในและภายนอกประเทศ นักวิเคราะห์และนักลงทุนมักมีความเข้าใจผิดต่อการมองบรรทัดสุดท้ายของงบกำไรขาดทุน(Bottom Line) ว่าเป็นผลสรุปของการประกอบการทางธุรกิจ ซึ่งในความเป็นจริงแนวคิดในการนำเสนองบการเงินเปลี่ยนจากแนวคิด Income Determination Approach คู่แนวคิดที่เป็น Balance Sheet Approach คือเน้นการวัดมูลค่าของสินทรัพย์และหนี้สินในงบดุลให้ถูกต้องตามที่ควร

⁴ Thomson L. O' glove. Quality of Earning.(New York: Free Press.,1998),pp.2

จากหลักการข้างต้น การรับรู้ผลการดำเนินงานจึงทำให้กำไรขาดทุนจากกิจการมาจาก 2 ส่วน คือส่วนที่เป็นการดำเนินงานตามปกติของกิจการ (Going Concern Operation) ซึ่งเป็นรายการที่เกิดขึ้นจากธุรกรรม ปกติของธุรกิจ เช่น รายการขายสินค้า รายได้ค่าบริการปกติ ต้นทุนขาย ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานปกติที่เกิดขึ้นประจำ และอีกส่วนหนึ่งคือ ธุรกรรมที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว (One-time Gain or Loss) เช่นกำไรขาดทุนจากการขายสินทรัพย์ หรือเงินลงทุนระยะยาว กำไรขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยน กำไรขาดทุนจากการปรับโครงสร้างหนี้ หรือขาดทุนจากการด้อยค่าเป็นต้น รายการเหล่านี้ไม่ใช่ผลจากการเกิดธุรกิจประจำวันแต่เป็นผลสืบเนื่องจากการกำหนดนโยบายการบริหารงานของฝ่ายจัดการ

ตัวเลขผลกำไรที่ตีจึงไม่ได้หมายความว่า จะมาจากผลประกอบการที่แท้จริง เนื่องจากการตกแต่งตัวเลขในงบการเงินมีรูปแบบที่หลากหลายส่งผลให้เกิดความยากลำบากในการหาความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน ดังนั้นการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นผู้ใช้งบการเงินต้องมีความเข้าใจในคุณภาพกำไรของตัวเลขด้วย

คุณภาพกำไร (Quality of Earning) เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมาในประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วงปี ค.ศ.1930 โดยมีวิวัฒนาการมาจาก แนวคิดการวิเคราะห์ขั้นพื้นฐานที่ต้องการค้นหาว่าหลักทรัพย์ใดเป็นหลักทรัพย์ที่มีมูลค่าสูงหรือต่ำกว่ามูลค่าที่แท้จริง (Intrinsic Value)

มูลค่าที่แท้จริงของหลักทรัพย์ตามแนวคิดนี้จะสามารถตรวจสอบยืนยัน ได้จากการวิเคราะห์งบการเงินของกิจการอย่างละเอียดถี่ถ้วน เพื่อค้นหาข้อมูลที่จะบ่งชี้ว่าหลักทรัพย์ที่ซื้อขายกันนี้ การซื้อขายในราคาที่สูงหรือต่ำกว่ามูลค่าตลาดในขณะนั้น

ในสหรัฐอเมริกาแนวคิดคุณภาพกำไรกลายเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในช่วงปลายยุคปี ค.ศ. 1960 และในตอนต้นปี ค.ศ.1970 (AYRES: 1994) หนึ่งในบรรดาผู้สนับสนุนแนวคิดคุณภาพกำไรที่เป็นที่รู้จักกันดีคือ Thornton L. O' Glove (1987) ซึ่งได้ทำการตีพิมพ์หนังสือเรื่อง "คุณภาพกำไร" เพื่อให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้ลงทุนเกี่ยวกับการวิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆ ของกำไร ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการประเมินระดับของความเสถียรภาพของตัวเลขกำไรที่แต่ละกิจการจัดทำขึ้น ซึ่งมีผลกระทบต่อ การตัดสินใจลงทุนและการให้กู้ยืมของผู้ลงทุนและเจ้าหนี้ต่อกิจการ

2.1 ความหมายของคุณภาพกำไร

คุณภาพกำไร (Quality of Earning) หมายถึง ระดับความระมัดระวังที่อยู่เบื้องหลังการจัดทำตัวเลขกำไรบริษัท หรือกำไรที่มีคุณภาพที่สามารถเปลี่ยนกลับมาเป็นเงินสด ที่เพียงพอต่อการเปลี่ยนแทนสินทรัพย์เสื่อมค่าได้ และเป็นกำไรที่ได้มาจากรายได้ที่เกิดขึ้นเป็นประจำ รวมทั้งกิจกรรมที่มีนัยสำคัญที่ก่อให้เกิดกำไร

2.2 คุณลักษณะของกำไรที่มีคุณภาพ

PEARLMAN (1978) จากนิยามที่ได้กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่ายังไม่มีปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงลำพังที่จะเป็นตัวกำหนดว่ากำไรมีคุณภาพสูงหรือต่ำเพียงใด ผู้วิเคราะห์แต่ละคนจะเข้าใจหรือให้ความหมายของคำว่าคุณภาพกำไรต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์ ตลอดจนกำหนดคุณลักษณะของกำไรที่มีคุณภาพด้วยแนวคิดที่แตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามผู้ลงทุนและผู้วิเคราะห์หลักทรัพย์มักแยกความแตกต่างระหว่างกำไรที่มีคุณภาพและไม่มีคุณภาพออกเป็นแต่ละประเด็น ดังนี้

2.2.1 กำนวนขึ้นจากการใช้หลักการบัญชีที่ยึดหลักความระมัดระวัง เช่น การตีราคาสินค้าคงเหลือโดยใช้วิธี LIFO และการตัดค่าเสื่อมราคาในอัตราเร่งไม่ช้าจากหลักการบัญชีที่หละหลวม เช่น การตัดราคาสินค้าคงเหลือโดยใช้วิธี LIFO และการคิดค่าเสื่อมราคาโดยใช้วิธีเส้นตรง เป็นต้น

2.2.2 เป็นกำไรที่มีความเป็นไปได้สูงที่จะสามารถนำไปจัดสรรในรูปเงินสด ไม่ควรเป็นกำไรที่มีแนวโน้มว่าจะไม่สามารถเปลี่ยนกลับมาเป็นเงินสดที่จะไม่สามารถเปลี่ยนกลับมาเป็นเงินสดที่จะสามารถไปจัดสรรให้แก่ผู้ถือหุ้นได้

2.2.3 เป็นกำไรที่ไม่ว่าจะเป็นกำไรในอดีตหรือกำไรในปัจจุบันจะต้องเป็นตัวบ่งชี้ที่ดีของกระแสกำไร (Earnings Stream) ในอนาคต

2.2.4 เป็นกำไรที่ไม่ผันผวนไปจากเส้นแนวโน้มกำไรในอดีต (Earning Trend Line) หรือจากเส้นแนวโน้มกำไรมาโดยตลอด

2.2.5 เป็นกำไรที่เกิดขึ้นจากการประกอบธุรกิจพื้นฐานของกิจการอย่างต่อเนื่อง ไม่ควรเป็นกำไรที่จะไม่เกิดขึ้นอีกหรือเกิดจากกิจกรรมอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากกิจกรรมขั้นพื้นฐานทางธุรกิจของกิจการ

2.2.6 เป็นกำไรที่สะท้อนถึงความระมัดระวังและความจริง (Prudent, Realistic View) ของกิจการในการมองสถานการณ์ที่กิจการประสบอยู่ในปัจจุบันและที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ไม่ควรเป็นกำไรที่ไม่สะท้อนความเป็นจริงทางเศรษฐกิจและเกิดจากหลักการบัญชีที่เกิดจากการมองอนาคตในแง่ดีมากเกินไป

2.2.7 เป็นกำไรที่เมื่อผู้วิเคราะห์ได้พิจารณาข้อมูลควบคู่กัน ไปพบว่าไม่มีการปกปิดซ่อนเร้นสิ่งผิดปกติใดๆ ที่อาจเป็นไปได้ เช่น การตัดจำหน่ายสินทรัพย์ไม่มีตัวตนเป็นค่าใช้จ่ายทันที ในงวดที่เกิดขึ้น ไม่ควรเป็นกำไรที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแสดงสินทรัพย์ในราคาที่สูงเกินไปกว่ามูลค่าที่คาดว่าจะได้รับคืน

2.2.8 เป็นกำไรที่เกิดจากการดำเนินงานอย่างแท้จริง ไม่ควรเป็นกำไรที่เกิดจากการทำธุรกรรมทางการเงินที่เป็นที่น่าสงสัยหรือธุรกรรมทางการเงินที่พรั่นเพรีอ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนได้เสียของผู้ถือหุ้นในกิจการตามมา

2.2.9 เป็นกำไรที่เกิดจากการดำเนินงาน ธุรกิจภายในประเทศ ไม่ควรได้มาจากการดำเนินงานในต่างประเทศเป็นหลัก

2.2.10 เป็นกำไรที่สามารถเข้าใจได้โดยง่ายไม่ควรต้องศึกษาจากหมายเหตุประกอบงบการเงินที่ตามมาหลายๆหน้า ซึ่งจะมีแต่เฉพาะผู้ที่ศึกษาในระดับปริญญาเอกทางการบัญชีและภาษาศาสตร์ร่วมกันเท่านั้นจึงจะสามารถเข้าใจได้

2.3 เทคนิคการวิเคราะห์คุณภาพกำไร

แนวคิดคุณภาพกำไรเกิดจากความจำเป็นที่ผู้วิเคราะห์จะต้องเปรียบเทียบกำไรของแต่ละกิจการ และตระหนักถึงความมีคุณภาพกำไรของแต่ละกิจการ เมื่อมีการประเมินมูลค่าหลักทรัพย์ ในการวัดคุณภาพกำไร ผู้วิเคราะห์ไม่ควรพิจารณาเฉพาะตัวเลขในงบกำไรขาดทุนเท่านั้น แต่ควรให้ความสำคัญ โครงสร้างทางการเงิน สภาพคล่องทางการเงิน ความพร้อมของแหล่งเงินทุน ตลอดจน โครงสร้างค่าใช้จ่ายดำเนินงานของกิจการด้วย การวิเคราะห์คุณภาพกำไรทำขึ้นเพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของงบการเงินตลอดจน ประเมินงบการเงินนั้น ได้มีการตกแต่งตัวเลขในงบการเงินหรือไม่ เพื่อป้องกันการตัดสินใจลงทุนอย่างผิดพลาดในกิจการที่มีการตกแต่งตัวเลขและข้อมูล เทคนิคการวิเคราะห์คุณภาพกำไรที่เป็นที่นิยมใช้กันในปัจจุบัน มีดังนี้

2.3.1 ประเมินผลกระทบของนโยบายการบัญชีที่กิจการใช้อยู่ที่มีผลต่อคุณภาพกำไร (Evaluation of Accounting Policy affect to Quality of Earning)

2.3.3 ใช้อัตราส่วนทางการเงิน

2.3.2 วัดความแปรปรวนและความเสี่ยง (Standard Deviation and Risk Measurement)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

⁵ วรศักดิ์ ทูมมานนท์. คุณรู้จัก Creative Accounting และคุณภาพกำไรแล้วหรือยัง? (กรุงเทพฯ: ไอโอนิก อินเทอร์เน็ต รีซอร์สเซส, 2545.) หน้า 122-147

2.3.1 การประเมินผลกระทบของนโยบายการบัญชีที่กิจการใช้อยู่ที่มีผลต่อคุณภาพ

กำไร (Evaluation of Accounting Policy affect to Quality of Earning)

การประเมินผลกระทบของนโยบายการบัญชีที่กิจการใช้อยู่ที่มีผลต่อคุณภาพกำไรเป็นเทคนิคการวิเคราะห์คุณภาพกำไรที่เป็นที่นิยมใช้กันในปัจจุบัน เทคนิคนี้มาจากข้อเท็จจริงที่ว่าทุกกิจการย่อมมีการใช้นโยบายบัญชีซึ่งมีผลต่อแนวทางปฏิบัติในการจัดทำบัญชี ดังนั้นนโยบายบัญชีที่เกิดจากการตกแต่งงบการเงิน ย่อมมีผลกระทบต่อคุณภาพกำไรในทางลบ ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลกระทบของนโยบายการบัญชีที่มีผลต่อคุณภาพกำไร

ลักษณะนโยบายการบัญชีที่เกิดการตกแต่งงบการเงิน	ผลกระทบที่มีต่อคุณภาพกำไร
1. หละหลวม	ทางลบ
2. ระมัดระวังมากเกินไป (Ultra Conservation)	ทางลบ
3. ค่าต่างๆที่ประมาณนั้นต่างไปจากค่าที่แท้จริงอย่างมีสาระสำคัญ	ทางลบ
4. นโยบายการบัญชีของกิจการแตกต่างไปจากนโยบายการบัญชีที่ใช้อยู่ในอุตสาหกรรมนั้น	ทางลบ
5. การตั้งค่าใช้จ่ายที่โอกาสที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อกิจการในอนาคตมีน้อยมากเป็นค่าใช้จ่ายรอดตัดบัญชี	ทางลบ
6. การเปลี่ยนแปลงทางบัญชีเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการบัญชีที่ทางการกำหนดหรือที่ทางการเสนอแนะ	ทางลบ
7. การเปลี่ยนแปลงทางบัญชีที่ขาดเหตุผลสนับสนุนทั้งนี้เมื่อได้พิจารณาจากข้อเท็จจริงรอบด้าน	ทางลบ
8. ไม่ได้สะท้อนความเป็นจริงทางเศรษฐกิจ	ทางลบ
9. การเปลี่ยนแปลงทางบัญชีเกิดขึ้นบ่อยครั้ง	ทางลบ
10. การเกื้อรายรายได้ (Income Smoothing)	ทางลบ
11. กำไรที่ได้มาจากการขยับรายได้ในอนาคตเข้ามาเป็นรายได้ในงวดปัจจุบันหรือการนำรายได้ของงวดก่อนมารับรู้เป็นรายได้ในงวดปัจจุบัน	ทางลบ
12. กำไรสุทธิไม่สัมพันธ์ไปทางเดียวกันกับค่าขายทางลบ	ทางลบ
13. รับรู้รายได้ก่อนการให้บริการที่มีนัยสำคัญจะเสร็จสิ้น	ทางลบ
14. ชะลอการรับรู้รายได้ออกไปโดยขาดเหตุผล	ทางลบ
15. ในงวดปัจจุบันมีการโอนกลับกำไรที่ได้รับรู้ไปแล้วในงวดก่อน	ทางลบ

ลักษณะนโยบายการบัญชีที่เกิดการตกแต่งงบการเงิน	ผลกระทบที่มีต่อคุณภาพกำไร
16. ในงวดปัจจุบันมีการโอนกลับรายการตัดจำหน่ายสินทรัพย์ของงวดก่อน	ทางลบ
17. ตั้งค่าใช้จ่ายค้างจ่ายไว้ต่ำเกินไป	ทางลบ
18. ตั้งค่าใช้จ่ายค้างจ่ายสูงเกินไป	ทางลบ
19. ในงวดปัจจุบันมีการตั้งสำรองค่าใช้จ่ายหรือขาดทุนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตที่มีนัยสำคัญอันเป็นผลมาจากการขาดความระมัดระวังในการตั้งสำรองอย่างเพียงพอในงวดที่ผ่านมา	ทางลบ
20. การล้างบาง (Taking a Financial Bath) โดยการตัดจำหน่ายสินทรัพย์เป็นค่าใช้จ่ายครั้งใหญ่ภายหลังจากที่ผู้บริหารชุดใหม่ทำการครอบงำกิจการ	ทางลบ

ที่มา: ดร. วรศักดิ์ ทุมมานนท์. คู่มือรู้จัก Creative Accounting และคุณภาพกำไรแล้วหรือยัง?. (กรุงเทพฯ: ไอโอนิค อินเทอร์เน็ต รีซอร์สเซส, 2545.) หน้า 124-125

2.2.2 อัตราส่วนทางการเงิน

อัตราส่วนทางการเงินที่ใช้ในการวิเคราะห์คุณภาพกำไร มีดังต่อไปนี้

1. อัตราส่วนสินทรัพย์ต่อหนี้สิน

$$= \frac{\text{สินทรัพย์}}{\text{หนี้สิน}}$$

อัตราส่วนสินทรัพย์ต่อหนี้สิน เป็นอัตราส่วนแสดงสภาพคล่องในการดำเนินงานของกิจการว่ากิจการสามารถจัดหาสินทรัพย์ได้มากกว่าหรือเท่ากับหนี้สินที่มีอยู่ อัตราส่วนที่ดีมีค่ามากกว่า 1 เพราะกิจการสามารถจัดหาสินทรัพย์ได้มากกว่าการก่อหนี้สิน หรือการมีภาระผูกพันทางการเงิน

2. อัตราส่วนสินทรัพย์หมุนเวียนต่อหนี้สินหมุนเวียน

$$= \frac{\text{สินทรัพย์หมุนเวียน}}{\text{หนี้สินหมุนเวียน}}$$

อัตราส่วนสินทรัพย์หมุนเวียนต่อหนี้สินหมุนเวียน เป็นอัตราส่วนแสดงสภาพคล่องในการดำเนินงานของกิจการว่ากิจการสามารถจัดหาสินทรัพย์ได้มากกว่าหรือเท่ากับหนี้สินที่มีอยู่ โดยพิจารณาเฉพาะสินทรัพย์และหนี้สินที่มีสภาพคล่องสูง อัตราส่วนที่ดีมีค่ามากกว่า 1 เพราะกิจการสามารถจัดหาสินทรัพย์ได้มากกว่าการก่อหนี้สิน หรือการมีภาระผูกพันทางการเงิน

3. อัตราส่วนดัชนีกระแสเงินสดจากการดำเนินงาน (Operating Cash Index)

$$= \frac{\text{กระแสเงินสดจากการดำเนินงาน}}{\text{กำไรสุทธิ}}$$

อัตราส่วนดัชนีกระแสเงินสดจากการดำเนินงาน เป็นตัวบ่งบอกว่าหากกิจการสามารถก่อให้เกิดกระแสเงินสดจากกิจกรรมการดำเนินงานได้ในจำนวนที่สูงพอๆกับกำไรที่ทำได้แล้ว จะมีความเป็นไปได้ว่ากำไรนั้นจะเกิดขึ้นจากการดำเนินงานอย่างแท้จริง ไม่ใช่การทำวิศวกรรมทางการเงิน และถือว่าเป็นกำไรที่มีคุณภาพ ในทางกลับกันหากกระแสเงินสดจากการดำเนินงานมีค่าเป็นลบ ติดต่อกันหลายปี ในขณะที่กำไรสุทธิมีเครื่องหมายเป็นบวก หรือกำไรสุทธิทางบัญชีสูงเกินกว่ากระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานติดต่อกันเป็นระยะเวลายาวนาน กำไรนั้นจัดเป็นกำไรที่ด้อยคุณภาพ

4. อัตราส่วนความสามารถในการจ่ายดอกเบี้ย (Interest Coverage Ratio)

$$= \frac{\text{กระแสเงินสดจากการดำเนินงานก่อนหักดอกเบี้ยจ่ายและภาษีเงินได้}}{\text{ดอกเบี้ยจ่ายเป็นเงินสดระหว่างปี}}$$

อัตราส่วนความสามารถในการจ่ายดอกเบี้ย แสดงอัตราส่วนในการจัดหาเงินจากกิจกรรมการดำเนินงานว่ากิจการมีความสามารถในการจัดหาเงินมาชำระดอกเบี้ยได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ อัตราส่วนที่ดีมีค่ามากกว่า 1 ยิ่งอัตราส่วนมีค่ามากแสดงว่ามีความสามารถในการชำระหนี้ และมีสภาพคล่องสูง

5. อัตราส่วนคุณภาพกำไร (Quality of Earning)

$$= \frac{\text{กระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานก่อนหักดอกเบี้ยจ่ายและภาษี}}{\text{กำไรก่อนหักดอกเบี้ยจ่าย ภาษี และค่าเสื่อมราคา}}$$

อัตราส่วนคุณภาพกำไรเป็นเป็นอัตราส่วนที่บ่งบอกถึงความแตกต่างระหว่างกระแสเงินสดจากการดำเนินงานกับกำไรที่ได้รายงานในงบกำไรขาดทุน หากผลของการวิเคราะห์อัตราส่วนคุณภาพกำไรบ่งชี้ว่ากระแสเงินสดจากการดำเนินงานมีความแตกต่างจากกำไรอย่างเห็นได้ชัด เช่นอัตราส่วนคุณภาพกำไรเป็นลบ ก็จะป็นสัญญาณเตือนภัยให้กับผู้วิเคราะห์ที่ต้องค้นหาสาเหตุของความผิดปกติที่อาจเกิดจากการตกแต่งงบการเงิน กล่าวคือกิจการอาจมีการรับรู้รายได้เร็วกว่าที่ควรจะเป็น หรือมีการตั้งพักค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนบางรายการไว้เป็นค่าใช้จ่ายรอตัดบัญชีในอนาคต พยายามหลบเลี่ยงการตัดค่าเสื่อมราคา หลบเลี่ยงการด้อยค่าของสินทรัพย์ วิธีดังกล่าวทำให้กำไรสุทธิสูงขึ้นแต่ไม่ทำให้กระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงานเพิ่มขึ้น กำไรที่เกิดขึ้นก็จะเป็กำไรที่ไม่มีคุณภาพ

2.3.3 การวัดความแปรปรวนและความเสี่ยง (Standard Deviation and Risk Measurement)

คุณภาพกำไรอาจวัดได้จากความผันผวนของกำไร ไปจากเส้นแนวโน้มกำไรในช่วงที่ผ่านมา เนื่องจากความผันผวนของกำไรที่น้อยกว่า จะเป็นตัวบ่งบอกว่าหลักทรัพย์นั้นมีความเสี่ยงต่อการลงทุนน้อยกว่า ความผันผวนของกำไรที่น้อยกว่าจึงตามมาด้วยกำไรที่มีคุณภาพสูงกว่า ตัววัดเชิงสถิติที่นำมาใช้ในการวัดความแปรปรวนและความเสี่ยงอันเกี่ยวข้องกับกำไร ได้แก่

1. ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานจะบ่งบอกว่ากำไรที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างนั้นผันผวนไปจากค่าเฉลี่ยของการกระจายตัวเลขกำไรเพียงใด

$$S = \sqrt{\frac{\sum (x - \bar{x})^2}{N}}$$

โดยที่	S	=	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	X	=	กำไรที่ประกาศในปีที่ t
	\bar{X}	=	กำไรถัวเฉลี่ย
	N	=	จำนวนปี

ยิ่งค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของกำไรสูงเท่าไรความมีเสถียรภาพของกำไรของกิจการก็ลดน้อยลงเท่านั้น ถ้าค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูง แสดงว่ากำไรมีคุณภาพต่ำ

2. สัมประสิทธิ์ความแปรปรวน

สัมประสิทธิ์ความแปรปรวนจะเป็นตัวบ่งบอกการกระจายกำไรสัมพัทธ์ กล่าวคือตัววัดอัตราร้อยละของความเบี่ยงเบนมาตรฐานเมื่อเทียบกับกำไรเฉลี่ย เนื่องจากในบางสถานการณ์การพิจารณาเฉพาะค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเพียงอย่างเดียวอาจก่อให้เกิดการหลงผิด เช่น ในกรณีที่การกระจายความน่าจะเป็นของตัวเลขกำไรของสองกิจการที่นำมาเปรียบเทียบมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากัน แต่มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากัน แต่มีค่าเฉลี่ยของกำไรแตกต่างกัน ไม่ได้หมายความว่ากำไรนั้นจะมีคุณภาพเสมอไป ในกรณีเช่นนี้ผู้วิเคราะห์ควรคำนวณสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนซึ่งจะช่วยให้สามารถแยกความแตกต่างของควมมีคุณภาพกำไรของสองกิจการที่นำมาเปรียบเทียบ

$$V = \frac{S}{\bar{X}}$$

โดยที่	V	=	สัมประสิทธิ์ความแปรปรวน
	S	=	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	\bar{X}	=	กำไรถัวเฉลี่ย

สัมประสิทธิ์ของความแปรปรวนนำมาใช้ในการประเมินความไม่มีเสถียรภาพของกำไรของแต่ละกิจการที่นำมาเปรียบเทียบกัน ยิ่งสัมประสิทธิ์ของความแปรปรวนของกิจการยิ่งมีมากขึ้นเท่าใด กระแสกำไรของกิจการก็ยิ่งมีความเสี่ยงมากขึ้นเท่านั้นและถือว่าเป็นกำไรที่ค้ำยันคุณภาพ

3. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการตกแต่งงบการเงินที่มีผลกระทบต่อคุณภาพกำไร

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการตกแต่งงบการเงินที่มีผลกระทบต่อคุณภาพกำไร พบประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

สรรพงศ์ ลิ้มปรีธารังกุล (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพกำไรของธุรกิจ กับการตกแต่งงบการเงินที่มีผลกระทบต่อคุณภาพกำไรพบว่าในช่วงปลายปี 2544 บริษัทชั้นนำมากมายในอเมริกา ประสบปัญหาจนต้องปิดกิจการหรือล้มละลาย เช่นบริษัทเอนรอน เวิลด์คอม ที่ทำรายงานทางการเงินเป็นเท็จ จนส่งผลต่อตลาดหุ้นทั่วโลกตกต่ำในวันพฤหัสบดีที่ 26 มิถุนายน 2545 ผลกระทบดังกล่าวได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ตั้งแต่เรื่องระบบการควบคุมภายใน ระบบบัญชี จรรยาบรรณของผู้สอบบัญชี ภายนอก และหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ความล้มเหลวที่เกิดขึ้นสามารถนำไปเชื่อมโยงกับ 2 เรื่องคือ การตกแต่งงบการเงิน (Creative Accounting) และคุณภาพกำไร (Quality of Earning)

งบการเงินของเอนรอน และเวิลด์คอมแสดงตัวเลขผลกำไรที่ดี นักวิเคราะห์ และนักลงทุนจึงไม่ได้ให้ความสนใจต่อตัวเลขที่รายงานออกมานั้น การไม่วิเคราะห์ตัวเลขทางการเงินมาจากหลายสาเหตุ เช่น การไม่เข้าใจมาตรฐานทางบัญชีอย่างดีพอ การไม่สามารถเชื่อมโยงเหตุผลระหว่างธุรกรรมที่เกิดขึ้นกับแนวโน้มที่ปรากฏในตัวเลขรายงานทางการเงิน และนักลงทุนมักมีความเข้าใจผิดต่อการมองบรรทัดสุดท้ายของงบกำไรขาดทุน (Bottom Line) ว่าเป็นผลสรุปทั้งหมดของการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจ

ดังนั้นการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการตกแต่งตัวเลขในงบการเงินต่อคุณภาพกำไร ผู้ใช้งบการเงินต้องมีวิธีการพิจารณาที่ลึกกว่าในอดีตในการอ่านตัวเลขทางการเงิน โดยพิจารณาคุณภาพของตัวเลขที่กำลังตีความด้วยว่ามีคุณภาพแท้จริงหรือไม่ หรือมาจากการตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน ถ้ามีการตกแต่งตัวเลขในงบการเงินจะมีผลทำให้กำไร และตัวเลขทางการเงินที่กิจการนำเสนอไม่มีคุณภาพ เพราะไม่ได้เป็นผลประกอบการจริง หรือไม่ได้เป็นกำไรแท้จริงในการดำเนินงานปกติ ซึ่งกำไรนี้จะไม่เกิดขึ้นต่อไปอย่างมั่นคงในอนาคต และไม่สามารถจ่ายเงินปันผลแก่ผู้ถือหุ้นได้ในระยะยาวในอนาคต การที่จะทราบว่ากำไรหรือผลการดำเนินงานมีคุณภาพหรือไม่นั้นให้ประเมินคุณภาพกำไรจาก 3 ด้านคือ

1. พิจารณาด้านบุคคล

- พิจารณาด้านการแสดงผลค่าว่าเหมาะสมหรือไม่ สูงหรือต่ำเกินไปหรือไม่
- ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับมูลค่าสินทรัพย์หรือหนี้สินถ้าเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบาย รัฐบาล อุตสาหกรรม หรือนโยบายของบริษัทเอง

- พิจารณาความเสี่ยงของสินทรัพย์แต่ละรายการ
- สินทรัพย์ที่อยู่ในสภาพที่จะขายได้

2. พิจารณาจากงบกำไรขาดทุน

- รายได้เกิดจากรูขุมทรัพย์หลักของบริษัทและมาจากหลักความระมัดระวังทางการบัญชี
- ความถูกต้องและน่าเชื่อถือจากการใช้หลักประมาณการ
- ความเสี่ยงของธุรกิจต่อรายได้ในอนาคต
- รายจ่ายที่เกิดขึ้นจากการตั้งค่าง่ายเหมาะสมและรายได้รอดตัดบัญชีอย่างเหมาะสม

3. พิจารณาโครงสร้างทางการเงิน

- พิจารณาอัตราส่วนตัวเลขทางการเงินต่างๆ ความสอดคล้องของอัตราส่วนทางการเงินที่เหมาะสมในทุกๆด้าน

นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตงบการเงินบางประการที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพกำไร

1. มีรายได้ที่เข้าใจยากต้องอธิบายยืดเยื้อ หรือพยายามสร้างตัวเลขผลกำไรทางบัญชี (Creative Accounting)
2. รายงานผู้สอบบัญชียาวผิดปกติ
3. มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายบัญชีอย่างไม่สมเหตุสมผล
4. มีการขายสินทรัพย์บริษัทเพื่อสร้างการเติบโตของกำไรสุทธิ
5. มีรายได้เพิ่มขึ้นจากบัญชีลูกหนี้ หรือรายได้รอดตัดบัญชีอย่างผิดปกติ
6. การลดลงของกำไรจากการขาย (Gross Margin) แสดงถึงความสามารถในการทำกำไรลดลง และธุรกิจแนวโน้มสูงขึ้น
7. หนี้สินเพิ่มขึ้นอย่างปกติ โดยเฉพาะหนี้เงินกู้ระยะสั้นแสดงถึงปัญหาหมุนเวียน
8. กำไรเพิ่มขึ้นจากการลดลงของรายจ่ายที่เกี่ยวข้องกับขนาดของกิจการ
 - อาจมีการชะลอการลงบันทึกบัญชีหรือลงเป็นสินทรัพย์แทน
 - กิจการอาจตัดรายจ่ายที่จำเป็นทำให้มีผลต่อการเติบโตในอนาคต

วรณูช พัทธระภูถ และ สมศักดิ์ ประถมศรีเมฆ (2545) ได้เขียนบทความเรื่อง การวัดผลกำไรทางธุรกิจ โดยกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับกำไรทางการบัญชี และกำไรที่เกิดขึ้นจากการตกแต่งตัวเลขในงบการเงินไว้ดังนี้

กำไรทางบัญชี หมายถึง ผลต่างที่เกิดจากรายได้ที่เกิดขึ้นในระหว่างงวดบัญชี กับต้นทุนเดิมที่เกี่ยวข้อง โดยกำไรทางบัญชีมีลักษณะ 5 ประการดังนี้

1. กำไรเป็นผลจากเหตุการณ์หรือรายการที่เกิดขึ้นจริงแล้ว (Actual Transaction) โดยเป็นผลมาจากเหตุการณ์หรือรายการที่เกิดขึ้นจากภายในและภายนอกกิจการ เช่น ขายสินค้าและบริการแก่บุคคลภายนอกถือว่าเกิดจากรายการภายนอกกิจการ ส่วนเหตุการณ์ภายในกิจการ ได้แก่ การใช้หรือการ

ป็นส่วนสินทรัพย์ภายในองค์กรซึ่งเหตุการณ์ภายนอกจะมีความน่าเชื่อถือกว่าเพราะมีเอกสารหลักฐานจากบุคคลภายนอกมาประกอบ

2. กำไรทางบัญชีเป็นการวัดผลทางการเงินของกิจการในช่วงเวลาที่กำหนด จึงมีการแบ่งรอบบัญชีออกเป็นงวดๆ

3. กำไรทางบัญชีตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักฐานได้ทีนำมาใช้

4. กำไรทางการบัญชีเป็นการวัดค่าใช้จ่ายโดยใช้ราคาทุนเดิม

5. กำไรทางบัญชีเป็นการจับคู่รายได้ที่เกิดขึ้นกับรายจ่ายที่เกี่ยวข้องกับรายได้นั้น ดังนั้นต้นทุนบางอย่างที่เกิดขึ้นระหว่างงวดจึงมาจากการปันส่วนเพื่อสอดคล้องกับรายได้ ส่วนที่เหลือจึงแสดงในรูปสินทรัพย์ยกไปงวดต่อไป

ซึ่งลักษณะทั้ง 5 ข้อของผลกำไรที่กล่าวมาพบว่ามีทั้งข้อดีและข้อบกพร่อง คือ

ข้อดี

1. กำไรทางการบัญชีมีประโยชน์ต่อการตัดสินใจ

2. เป็นตัวเลขที่มาจากหลักฐานสามารถตรวจสอบได้

3. เนื่องจากนักบัญชียึดหลักความระมัดระวัง ตัวเลขกำไรที่ได้จึงเป็นค่าต่ำสุด

4. สามารถนำมาใช้ควบคุมการทำงานและความสามารถของผู้บริหารในการใช้ทรัพยากร

ภายในองค์กร

ข้อบกพร่อง

1. ไม่ได้แสดงผลของการเปลี่ยนแปลงในค่าของสินทรัพย์ที่อาจจะเพิ่มขึ้น

2. การเปรียบเทียบข้อมูลทำได้ยาก เนื่องจากกำไรทางบัญชีมาจากการวัดค่าใช้จ่ายโดยใช้ราคาทุนเดิม ประกอบกับการวัดต้นทุนมีหลายแนวทางให้เลือก เช่นการวัดมูลค่าสินค้าคงเหลือปลายงวด มีทั้งวิธีเข้าก่อน ออกก่อน วิธีเข้าหลัง ออกก่อน และวิธีคิดค่าถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก

3. การยึดหลักความระมัดระวังและราคาทุนเดิมมากเกินไป ทำให้ความเข้าใจในข้อมูลผิดพลาดและบิดเบือน

หากผู้ใช้งบการเงินทราบที่มาที่ไปของกำไรและแนวคิดที่รองรับเรื่องการรับรู้ผลกำไรก็จะทำให้การตัดสินใจและการใช้รายงานทางการเงินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งเข้าใจด้วยว่าผู้นำเสนอรายงานทางการเงินต้องการสื่ออะไรและตัวเลขที่แสดงในงบการเงินนั้นอยู่ได้แนวคิดและนโยบายทางการบัญชีใด โดยผู้ใช้งบการเงินสามารถใช้ประโยชน์จากตัวเลขกำไรในแง่มุมต่างๆดังนี้

1. ใช้กำไรเพื่อการประเมินภาษี โดยรัฐบาลใช้กำไรเป็นฐานในการคำนวณภาษี

2. การใช้กำไรเพื่อรายงานต่อสาธารณะถึงความสำเร็จในการดำเนินงานของกิจการ

3. ใช้กำไรเพื่อกำหนดนโยบายและความสามารถในการจ่ายเงินปันผลซึ่งกำไรเป็นเสมือนตัวชี้ให้เห็นถึงจำนวนเงินปันผลสูงสุดที่สามารถกระจายไปยังผู้ถือหุ้นได้หลังจากที่มีการกันกำไรส่วนหนึ่ง

เอาไว้เพื่อขยายการลงทุนของบริษัทในอนาคต อย่างไรก็ตามการจ่ายเงินปันผลต้องคำนึงถึงสภาพคล่องทางการเงินประกอบด้วย

4. ในแง่การลงทุน ถ้าไรเป็นตัวชี้ตัวหนึ่งที่ทำให้การลงทุนสามารถประเมินทิศทางเพื่อการตัดสินใจในการลงทุน โดยลงทุนในธุรกิจที่สามารถให้ผลตอบแทนการลงทุนมากที่สุดในความเสี่ยงที่ยอมรับได้

5. ถ้าไรเป็นเครื่องมือคาดคะเนผลการประกอบการในอนาคต รวมทั้งเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจ

6. ถ้าไรเป็นเครื่องประเมินประสิทธิภาพในการดำเนินงานของฝ่ายบริหารว่าสามารถบรรลุเป้าหมายตามนโยบายที่ได้รับจากผู้ถือหุ้นหรือไม่ มีการใช้ทรัพยากรของกิจการอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ และผลการดำเนินงานเป็นที่น่าพอใจระดับใด ซึ่งท้ายสุดนำไปสู่การจ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้น

7. ธุรกิจใช้ถ้าไรเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายต่างๆโดยพิจารณาผลกระทบจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกกิจการ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าตัวเลขถ้าไรมีประโยชน์มากมาย ดังนั้นจึงมีคำถามที่ตามมาเกี่ยวกับคุณภาพถ้าไร ความน่าเชื่อถือได้ โดยมีการตกแต่งตัวเลขในงบการเงินมาเกี่ยวข้อง ในกรณีที่มีการตกแต่งงบการเงิน ผลกระทบอันดับแรกต่อตัวเลขต่างๆที่ปรากฏในงบก็คือ ตัวเลขบิดเบือนไปจากความเป็นจริง ไม่ได้สะท้อนผลประกอบการอย่างตรงไปตรงมา และส่งผลให้ผลถ้าไรอยู่ในระดับที่ดี แต่ไม่ใช่ถ้าไรที่มีคุณภาพเนื่องจากการปรับแต่งตัวเลขขึ้นมา ก่อให้เกิดผลเสียดังนี้

1. ถ้าไรทางการบัญชีไม่มีประโยชน์แท้จริงต่อการตัดสินใจ สามารถนำไปสู่การลงทุนที่ผิดพลาด

2. เป็นตัวเลขที่มาจากหลักฐานที่ไม่สามารถตรวจสอบได้ เพราะต้องมีการปกปิดหลักฐาน

3. ไม่สามารถนำมาใช้ได้จริงในการควบคุมการทำงานและความสามารถของผู้บริหารในการใช้ทรัพยากรภายในองค์กรเพราะเป็นถ้าไรจากการตกแต่งตัวเลข

พิสมัย บุญเกียรติ (2528) ได้เขียนบทความเรื่อง กลยุทธ์ในการศึกษาถึงกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อถ้าไร พบว่าธุรกิจต่างๆ จะสามารถอยู่รอดได้และทำถ้าไรได้ตามเป้าหมายก็ต่อเมื่อ มีระบบการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ และมีกลยุทธ์ในการศึกษาถึงกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อถ้าไร โดยศึกษาความสามารถในการทำถ้าไรของกิจการ มากกว่าการดูผลตอบแทนที่ปรากฏในงบถ้าไรขาดทุนเท่านั้น นอกจากนี้ควรวิเคราะห์ตัวเลขที่ได้จากงบดุลและงบถ้าไรขาดทุน เช่น การหาอัตราส่วนระหว่างถ้าไรสุทธิเปรียบเทียบกับสินทรัพย์รวม และการใช้อัตราส่วนทางการเงินอื่นๆ ผลที่ได้รับจะทำให้ได้ข้อมูลที่นำไปใช้เพื่อการวิเคราะห์ได้ และอาจทำให้พบการตกแต่งตัวเลขในงบการเงินได้ กิจกรรมทางธุรกิจที่มีได้เกิดขึ้นเป็นปกติ (One-time Gain or Loss) อาจมีผลต่อผลถ้าไรที่ปรากฏในรอบระยะเวลาบัญชีนั้นๆ จึงต้องศึกษาถึงกิจกรรมเหล่านั้นให้เข้าใจก่อนที่จะลงทุน เพราะตัวเลขถ้าไรอาจไม่ได้สะท้อนความเป็นจริงทางเศรษฐกิจ และเป็นถ้าไรด้อยคุณภาพ